

CZŁONEK (1528) *sb m*

-nk- (1325), -ńk- (6); -nk-:-ńk- *SeklKat* (25 : 1), *Mącz* (37 : 4), *SkarŻyw* (53 : 1).

człon- (219), człón- (13); człón- *OrzQuin* (2); człon- : człón- *SienLek* (32 : 1), *BiałKat* (29 : 5), *Oczko* (11 : 2), *GórnTroas* (5 : 2), *SiebRozmyśl* (4 : 1); e *jasne*.

sg *N* członek (138). $\diamond$ *G* członku (58), członka (40), skrót: człon. (1); -u *BibRadz* (2), *Goski* (2), *SarnUzn*, *RejAp*, *RejPos* (2), *BiałKat* (3), *GrzegŚm* (2), *KuczKat*, *ArtKanc*, *Calep* (2); -a *PatKaz III*, *MurzNT*, *KromRozm III* (2), *PaprPan*, *SkarJedn*, *NiemObr*, *LatHar* (3), *VotSzl*, *SkarKazSej*, *KlonWor* (2); -u : -a *FalZioł* (21 : 7), *GlabGad* (2 : 5), *SeklKat* (6 : 1), *KrowObr* (1 : 1), *Mącz* (1 : 5), *SienLek* (5 : 2), *SkarŻyw* (1 : 2), *WujNT* (1 : 1), *SarnStat* (3 : 2). $\diamond$ *D* członkowi (9), członku (1) *SeklKat*. $\diamond$ *A* członek (59). $\diamond$ *I* członki(e)m (45). $\diamond$ *L* członku (65). $\diamond$ *pl N* członki (226), członkowie (13); -owie *Murm*, *RejFig* (2), *SarnUzn*, *RejAp*; -i : -owie *BierEz* (1 : 1), *KrowObr* (1 : 1), *RejPos* (7 : 4), *WujJud* (1 : 2). $\diamond$ *G* członków (285); -ów (22), -ow (4), -(o)w (259); -ow *OpecŻyw*, *OpecŻywSandR*; -ów : -ow *Mącz* (3 : 1), *SienLek* (3 : 1). $\diamond$ *D* członków (59), członkâm (5); -âm *SeklKat* (2), *GliczKsiąż*, *Goski*; -óm : -âm *SarnStat* (3 : 1); ~ -óm (5), -om (1) *OpecŻyw*, -(o)m (53). $\diamond$ *A* członki (273). $\diamond$ *I* członkami (84), członki (24); -i *BierRaj*, *OpecŻyw*, *SeklKat*, *OrzQuin*, *RejZwierc*, *GrabowSet*, *RybGęśli*, *SarnStat* (2), *SkarKazSej* (2); -ami: -i *GlabGad* (2 : 1), *LubPs* (1 : 2), *KrowObr* (3 : 2), *RejPos* (1 : 5), *RejPosWiecz*² (4 : 1), *RejPosWstaw* (1 : 1), *SkarJedn* (4 : 1). $\diamond$ *L* członkach (107), członkoch (32), członc(e)ch (1) *LibLeg*, skrót: człon. (1); -och *KromRozm III*, *RejAp*, *RejZwierc*; -ach : -och *FalZioł* (3 : 18), *GlabGad* (14 : 1), *SienLek* (1 : 7), *RejPos* (1 : 3); ~ -ach (61), -äch (17), -(a)ch (29); -äch *Murm*, *BielKom*, *KrowObr*, *BielKron* (2), *SienLek*, *GórnDworz* (2), *RejPos*, *GrzegŚm*, *RejPosRozpr*, *Oczko* (2); -ach : -äch *BudNT* (1 : 1), *SkarŻyw* (7 : 1), *SarnStat* (8 : 2). $\diamond$ *V* członki (1). $\diamond$ *du G* (*cum nm*) członku (1) *FalZioł I 43c*.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. Część ciała ludzkiego lub zwierzęcego wyraźnie wyodrębniona i spełniająca określone funkcje; także dusza jako wyodrębniona część osoby ludzkiej; *membrum Murm*, *Mącz*, *Calep*, *Vulg*, *Cn*; *pars corporis Mącz*, *Cn*; *artus Vulg*, *Cn*; *viscus Mącz* (1081) : Ze krolyewa iey myłocz [...] czerą na wfcitkich czlonczech zdrowa porodnicz ieft raczila. *LibLeg* 4/26; *BierEz Dv*, R2 [2 r.]; *OpecŻyw* 19, 87v, 88v, 140, 150 (7); *PatKaz III* 118 [2 r.], 120v [4 r.]; ta riba ktora ieft łamiecz ma pod gardłem ieden członek w ktorim ma nafienie mężkie, á łamicza ma wnątrz dwa członki w ktorich ma pełno iaiecz *FalZioł IV* 38d; dla mdłofci macicze y takiefz żył, ktore oboie członki krwi w łobie zadzierzec nie mogą *FalZioł V* 27v, I 8c, 10b, 11b, 14b [2 r.], 19c (92); *BielŻyw* 84 [2 r.]; *GlabGad* A7, B2v, B3, B3v [2 r.], B6v (78); Siedm też członkow w ktorich żywoth zależy człowieczy. Głowa/ płucza/ fercze/ wątroby/ żołądek z ielity/ á dwie nercze. Siedm theż członkow człowieku ku żywności potrzebnych/ ięzyk przez kthori pokarm bierzemy/ gardło przez kthore wpułzczamy/ brzuch w ktori kładziemy. Potim dwie ręcze y dwie nodze ku roboćie. *KłosAlg* A3v; *RejPs* 31v, 169v; *RejKup* c5; *HistAl* Ev, K [2 r.], Kv, N4v; *KromRozm I* O3v; *MurzNT Matth* 5/29, 30, k. 103v; oczy pátrzą/ nye łobyte tylko/ ále y rękam/ y nogam/ y wftom/ y wfyftkyemu cyálu/ Vítá yedzą/ yęzyk mowi/ nogi chodzą/ ręce robyą/ bronya/ y podawąya nye tylko łobyte/ ále y wśsem innym członkom y wfyftkyemu cyálu *KromRozm III* F7, D3 [2 r.], D5, F7 [2 r.], F8; *BielKom* C7v; *GliczKsiąż* C8, E5; *LubPs* eev; *SeklPieś*

31; *KrowObr* 12v [4 r.], 32v, 61v, 81v, 127 (9); Dał nam rozumną dufzę/ dał śmyfły obfite/ Dał śprawę, y dał członki dziwnie známienite. *RejWiz* 171, 29v, 60, 61v, 120; Boś rofkazał członkom/ to ieft pierfiam/ aby dawály mleko *Leop* 4.*Esdr* 8/10, *Lev* 1/6, 8, 12, 8/20, 4.*Esdr* 8/8 (10); *UstPraw* D3v; Członkowie wśzyfcy fercu/ gdy kroleſtwo dáli/ Brzuch dworem/ prawą rękę mářfzałkiem obráli. Dupá chciała do rády *RejFig* Dd8v, Dd8v; *RejZwierz* 5v; *BibRadz* *Iob* 40/12, 41/3, *Eph* 4/16; *Goski* *v [3 r.], *2; (*marg*) Przypowieść Agrypy. (-) Przyfzły członki do żołądká żálując fie nań/ iż on śpokoielem leży trawiąc/ á ony muſzą pracować *BielKron* 108; ryby [...] podobne ludzyem/ głową/ oczymá/ rękómá/ y inſzymi członkami *BielKron* 433v; Krolowa Sabá wftáwiła y dziewcy rodzay obrázowác/ ná tym członku ktory Doktorowie zowá Nimfá. *BielKron* 462, 21, 92, 108v, 127v, 158 (10); *KwiatKsiąż* B3, N3; *Membrum*, Członek/ yedná cząftká ciála. *Mącz* 214d, 66b, 139d, 152b, 194b, 211b (13); *SienLek* a4v, 3, 3v, 16, 17v (34); *RejAp* 111v; rozum człowieczy ma thyle moczy/ iż chocia on w koſciach/ w żyłach/ w członkach nie ſiedzi/ przedfię kiedy fie ocknie/ [...] wśzytko ciáło człowiecze wzruſzyć fie/ y w śprawie ſwey ſtánąc muſi *GórnDworz* Ff5v, F8v, H5v, V4v, Gg, L1 (9); *RejPos* 74v, 85, 100v, 113v, 172 (16); *RejPosWiecz*² 94 [3 r.]; *GrzegŚm* 20, 30 [2 r.], 31 [4 r.], 47; *KuczbKat* 55, 275, 335, 435; Ale lepiej wždy iż ieden członek záboli niżliby wśzytko ciáło miało boleć. *RejZwierc* 73; Ale duży twoiey/ ták iáko członkowi Bożemu/ ktora zázwdy w opiece Pánfkiey ieft/ nic záfzkodzic [...] nie może. *RejZwierc* 179, 140v [3 r.], 141 [2 r.], 215v; żebyfmy powfcięgác mieli poządliwoſci náſzych/ ktore przez członki ſkutek ſwoy wypełniaią *RejPosWstaw* [110²]v, [110²], [110²]v; *BudBib* B2, *Lev* 1/6, 8, 12, 21/18 (7); *HistHel* Dv; *BiałKaz* M4v [2 r.]; *BudNT* *Iac* 3/5, 6; *CzechRozm* 74v; *KarnNap* D, E4, E4v; *ModrzBaz* 3 [2 r.], 18v, 19v, 29v [3 r.], 45v [3 r.] (12); *SkarJedn* 124, 161 [2 r.], 380 [2 r.], 389, 402; *Oczko* 12v, 13, 18, 22v, 26 (8); *SkarŻyw* 113, 120, 436, 456, 567, 573 (7); *NiemObr* 30, 44, 144; *KochFr* 35, 119; *KochPhaen* 8, 23 [3 r.]; *KochPam* 81; *PudłFr* 69, 72; *ArtKanc* D12v, D17v; w Człowieczem ciéle ſą różney doſtoynoſci członki/ ieft tá część człowieká/ ktora Pan Bog obrocił ná zad / iżby ná nie oczy nie pátrzáły/ á wždy y bez tey części/ człowiek bydź nie może *GórnRozm* L3v; *ActReg* 71; *Membrum* – Skora y cziáło okriwaiąca koſczy, członek. *Calep* 650a, 576a; *Phil* G3, I3, L [2 r.]; *GórnTroas* 71 [2 r.]; Ná ciéle okrutne ná wśzyftkich członkach ſkátowanie. *LatHar* 671, 110, 259, 293, 679; *RybGęſli* C4v; Bo y ciáło nie ieft ieden członek/ ále wiele. *WujNT* 1.*Cor* 12/14, *Matth* 5/30, 31, 1.*Cor* 12/18, 19, 20 (17); *SarnStat* 203, 617, 618, 620, 1170 (8); *SkarKaz* 245a; *CzahTr* I2; martwieią me żyły/ Ciáło y wśzytkie członki ſtráchem ſą obláné: Myśl ſciſniona/ y wloſy wftály nie głaſkáné. Serce prorok truchleie/ žal mię cífnie wſzędzie *GosłCast* 19; Iednák w tey nierownoſci członkow przedfię ieft zgodá: bo ieft wſługowanie ſpolne/ y iednego członká pod drugim podleganie/ y poſłuſzeńtwo/ y porządek wielki. Nogá ſłucha koláná/ bo ſię z nim zwiázála: koláno ſłucha ręki/ ręká oká/ oko głowy. *SkarKazSej* 676a, 659b, 672b, 676a [2 r.], 676b [2 r.], 677a [2 r.] (12); *KlonWor* **3v [3 r.].

Jako ſkładnik rozbudowanego porównania (73): *KromRozm* III B2; nie mozeſz rzec/ áby Papielz miał rządzić wśzytki ludzi/ iáko głowá rządzí wśzytki członki/ áby ſię ktory o kamień nie obráził. *KrowObr* 12v; *BielKron* 108v; oni zbroie iako członki ſwe właſciwe opatrowali y bronili iey. *KwiatKsiąż* N2v, N3; *SarnUzn* E7v; *GórnDworz* Hh5v; *RejPos* 281 [2 r.]; *RejPosWiecz*² 92 [3 r.], 94 [2 r.], 94v [2 r.]; *KuczbKat* 180, 215, 225; Iáko tedy w iednym ciéle/ nie wśzyftkie członki iednáką

Ípráwę máią: ták teź nie iedná íest moc kápłáńka/ Biskupia y Papielka *WujJud* 86; *RejPosWstaw* 143v; Abowiem Rzeczpóspolita íest/ íákoby iedno zupelne zwierzęciá ktoregokolwiek ciáło/ ktorego żaden członek íam tobie niesłuży/ ále y oko/ y ręce/ y nogi/ y wżytkie ínfze członki/ íákoby Ípolnie o íobie rádzá/ á wrzędu íwego ták wżywáią/ áby íię wżytko ciáło dobrze miáło *ModrzBaz* 3, 3 [2 r.], 21v, 24v, 40v [2 r.], 57v [2 r.] (13); Bo íáko członki w iednym ciéle odzczępieńftwá mieć nie mogá/ ále íię ieden drugiego mocnie trzyma/ y ieden drugiego broni: ták teź y w iedności kościołá Chrytuíufowego/ narody Chrześciáńkie y wżyícy wierni być íáko iedno ciáło winni íá. *SkarJedn* 155, A2v [3 r.], 2, 40, 125, 144 (13); *SkarŻyw* 59, 259; *NiemObr* 45 [2 r.], 46; *ReszPrz* 16; *WujNT Rom* 12/4 [2 r.], 1. *Cor* 12/12 [2 r.], s. 564, 608; *SarnStat* 1002; *SkarKaz* 351a, 606b; *VotSzl* A2v [2 r.], B3; A íáko w ciéle iedná duízá/ y iedná głowá wżytki członki rządzi/ y ożywia: ták w Rzeczypoíp: muíi być ieden ktory wżytkim władnáć ma *SkarKazSej* 676a, 671b, 682b, 683b, 689a [2 r.], 692a (8).

Frazy : »członek (wez-, za-)drży, wzdryga się« [szyk 4 : 4] (7 : 1) : dla wielkie⁸⁰ ímutku wííytki w nim członki drzály *OpecŻyw* 102, 102v, 150v; *KochOdpr* D; *KlonŻal* C4; *ZawJeft* 6; *GórnTroas* 16; zádrzá członki moie/ WÍpomniawízy té niepokoie *GosłCast* 41.

Zwrot : »członki rozebrać« (1): (*marg*) Rozsíekány żelázmi. (-) Co gdy íłudzy czynili/ wżytki członki ich rozebráli y w onym wielkim mordowániu oddáli niezwyćięzone duíze íwe *SkarŻyw* 553.

Wyrażenia : »członek ciáła (człowieczego), cielesny« = *membrum corporis Vulg* [szyk 18 : 2] (19 : 1): *OpecŻyw* 102, 181; *FalZioł* V 7v, 33v; Boć pożyteczniey ci íest ítráćić ieden członek ciáłá twego/ níżby wżyíthko ciáło tve miáło być poíłáne do piekłá. *Leop Matth* 5/29; *Mącz* 12d; o członkoch ciéleínych y o ich niedoíttátkoch *SienLek* 124; *RejPos* 248, 206v, 262; *RejZwierc* 148; *RejPosWstaw* [110²]v; *ModrzBaz* 29v, 45v, 122; *SkarŻyw* 321; *MWilcHist* G2v; *WujNT* 1. *Cor* 12/23, 22; *VotSzl* C2.

»członki człowiecze, ludzkie« [szyk 18 : 3] (18 : 3): De hominis partibus et etate. O członkach człowieczych y letnoíci. *Mymer*¹ 21, 17v; *FalZioł* [*8]; *GlabGad* A4, D2v, D4, F4, 12v (8); ręce y ínfze członki ludzkie y thám y íam roíćiskáne *HistAl* B; *Mącz* 11b, 238b, 479a; *ModrzBaz* 29v, 30, 37; *CzechEp* 81; *WujNT* 547, 849.

»daleki, (naj)dalszy, odległy, ostatni członek« [szyk 6 : 1] (3 : 2 : 1: 1): *FalZioł* *4e, I 149a [2 r.]; Kiedy nos y páznogíe v rąk y v nog síinieią/ [...] Znákci tho dobry/ íź Náturá niemoc w oíttánie członki wypędziłá *SienLek* 22v; *RybGęśli* C4v; Gdyź to íest íákoby *lex naturae*: że dálíże członki w ciéle winné bróńić ciáłá y *vitalia membra*. A *vitalia membra* (íáko íest ferce, głowá) winné duchem, poráđá, y mocá poíłkowác oné odległé członki: íáko íá ręce, nogi, etc. rámioná którémi íie człowiek zwykł bróńić. *SarnStat* 131.

»członek martwy, martwieje« [szyk 4 : 1] (3 : 2): *FalZioł* V 77; członek martwy/ ácz ma kítałt członká/ále nye yeft práwym członkyem/ gdyź władzy żadney ku ípráwám nye ma. *KromRozm* III D3, D3v; *SkarŻyw* 207; *KochPhaen* 11.

»(ze)mdlenie, mdłość członkow; członki mdleją; członek zemdlony, mdły« (6 : 1; 2; 1 : 1): Otrętwienie á mdłość członkow/ známionuie Páráliż. *SienLek* 19v, 20v [3 r.], 90, S3, T3; *KochFr* 129; Miecze im z rąk pádály/ członki ták mdłé były/ Ze im przy dokończeniu bitwy nie służyły.

ZawJeft 14; Iużem nie przy tobie/ iuż człónki zmiłkły/ mdleią/ Siły niemáfz/ krew z źiębłą/ á włofy łowieią. *GórnTroas* 45, 33.

»niższy (a. niski), spodni członek« [szyk 5 : 2] (5 : 2): á ta [część uryny] znamionuie sprawę dobrą albo niedobrą członkow niłfzych, ako [!] krzyża/ nyrek/ nog. *FalZioł* V 7, IV 22c, V 24; v nich [niewiast] łpodnie człónki, iako łą biodra nogi etc. mięłfze bywaią połpolicie niżli v otrokow. *GlabGad* D6, Hv; *SienLek* a3v; *SienLek Andr* a3.

»podlejszy, sprosny, sromotny członek« = *inhonestum membrum Vulg* [szyk 2 : 1] (1 : 1; 1): y gębę fwoię (co y wtyd powiádác) w łprofný członek obracáią/ leiác choc przez dzięki w gárdło *WerGośc* 241; *WujNT* 1.Cor 12/23; *SkarKazSej* 677b.

»członek (na)przedni(ejszy), naslachtetniejszy, poćciwy (a. uczciwszy), czelny« [szyk 7 : 4] (5 : 3: 2 : 1): *GlabGad* B4, D5v, E8; A przeto náłzłachtetnielýfý członek moy dułłá moiá/ będzie wyłlawiáłá [...] wzięte dobrodzieyftwá *RejPs* 43; W pierśiachćiem łą człónki náłlachtetnielýfze ku żywotu/ Serce/ płucá/ wątrobá. *SienLek* 16, 33v, 165; *WujNT* 1.Cor 12/24; *SarnStat* 1170; W Ćiele ludzkim dwa łą przednielýfze człónki ktoremi łię ciáło ożywia y vmacnia: ferce y głowá. *SkarKazSej* 689a, 677a.

»człónki ruchające« (1): Po dworowey potrzebie vmywáią łie záfem y głowę/ koláná/ thwarz/ y włzytkie człónki rucháiące *BielKron* 259v.

»członek suchy (a. schnący itp.), schnie; człónku(-ow) (u)schnienie (a. uschłość), suchość« [szyk 11 : 12] (13 : 2; 7 : 1): Máfc barzo dobra: gdy kthori członek łchnie w człowiecze. *FalZioł* V 112, † f, I 19b, 103d, II 12c, V 109 [2 r.] (15); *GlabGad* G2; Yáko y ćyáło żywe zowyemy/ chocia łye wnim brodawki/ álbo martwe koftki/ álbo y vłchłe człónki nyektore náyduyá *KromRozm III* D5v, D5; Sideratio etiam morbi genus, Bárzo přetkie vłchnienie y zmiłknienie ktorego człónku. *Mqcz* 391d; *SienLek* 171 [3 r.], 172. Cf »członek wnątrzný«.

»członek wnątrzný, wnątrz« [szyk 13 : 2] (14 : 1): Na łuchofc Człónkow wnątrzných lekarzłtwo. *FalZioł* †f, I 70c, 94d, 143b, II 2c, 5b (12); Tu łie godzi wiedzieć iż człónki w cieie teź wnątrzne, rozne łsprawy maią. Serce czúie, mozg rozumie, płucza mowią, wątroba grzeie, Zołć łie gniewa, łlodzona łmieie, łpołem miłuią nyрки. *GlabGad* F; *SienLek* 88, 95v.

»wyższe człónki« (2): *FalZioł* V 14; Ielłi w wylzłych człónkoch będźie zápalenie/ á z onego bolesć/ Dobre známie. *SienLek* 21v.

»członek (z)wi(e)r(z)chný, zewnątrzný« [szyk 4 : 2] (5 : 1): bolenie w cieie mathczýnym na wirzchnich człónkoch/ Iako około zołádka/ na bokoch/ w pleczech/ w grzbiecie [!]. *FalZioł* V 18b, IV 22c; *GlabGad* B2v, D5v, K5; *WujNT* 546.

»zmiłkłe człónki; zmiłknienie człónku« (1 : 1): Membra stupida, Zmiłkłe człónki/ nie czuyáce łie. *Mqcz* 424a, 391d.

»żyliste człónki« (1): [ziele kozielki] połila żyłłste człónki/ to ielł łuche żyły. *FalZioł* I 127c.

Szeregi: »część albo (a) członek« (4): *KromRozm III* D5; *Mqcz* 12d; Sáć tedy Báńki potrzebne/ kiedy niemoc nie ielł włzyłtkiego ciáłá: álbo [!] ktora część álbo ieden członek niezdrowy. *SienLek* 33v; Bimembris – Dwie częłzcy albo człónki maiący. *Calep* 131a.

»(tak) człónki i (albo, jako i) zmysły« [szyk 3 : 1] (4): *KromRozm II* p4v; á Páná Bogá [...] rozmáicie gniewáł/ ták łmyłłow/ iáko y człónkow łwoich źle vżywáiąc. *KarnNap* E4v; *SkarŻyw* 4 [2 r.].

W przen (13) :

Wyrażenia: »członki (ciała) grzechu« (2): Y któżby mógł złości wżytki/ członki mowie onego ciála grzechu wyliczyć? *RejPosWstaw* [110³]v, [21²].

»członki ziemskie (ciała)« (11): Vmartwiayciefz tedy członki wálze ziemfkie/ grzech nieczyfity/ plugáftwo/ íprofná rofkořfz/ zlá požádlivořf/ lákomřthwo/ [bibl. Col 3/5] *RejPosWstaw* [110²], [110²]v [3 r.], [110³] [3 r.], 111 [3 r.]; *CzechRozm* 187v.

α. *części ciała (głowy, ręki, palca itp.) (17) :* Czemu wżytkie palcze maię po trzech człoⁿkach, á w palczu wielkim tilko dwa. *GlabGad* D3v, P3; *Mqcz* 177d, 248d.

członek czego (6): gdi v infzich źwierząt głowa ieft podługowata, przeto y iey członki nie fą okrągłe *GlabGad* B8v; *SienLek* 119v, 157v; *Mqcz* 439a. Cf *Wyrażenie*.

członek u czego (3): *BartBydg* 33v; Condylus iunctura articulorum. Członky v pálcow *Murm* 59; *Mqcz* 63a.

członek w czym (3) : PRzecź nos miedzi infzimi członki w głowie od ciała fie odniořł. *GlabGad* B7, D3; *Mqcz* 296d.

Wyrażenie: »członek ręki« (2): od niego pořlan ieft członek ręki [*articulus manus*]/ ktory nápiřał oto to *Leop Dan* 5/24; A oto ręká dotknęłá mie/ y pořtáwilá mie ná koláná moie/ y ná członki rąk moich [*articulos manuum*]. *Leop Dan* 10/10.

Szereg: »część to jest członek« (1): Tkieź [!] gdy czała głowa okrągła, godzi fie aby teź częfci iey to ieft, członki ku okrągłofci ciągnęły. Iako fą wży, oczy etc. *GlabGad* B8v.

a. *W pl ciało (117) :* Schyl gałęzié drzewo filné/ ípuřtz członki rozciągnioné/ [...] aby tak ciało nie pniało a lžey na tobie wifiało. *OpecŻyw* 161, 19, 161, 161v; *FalZioł* I 13c, 23c, 29c, V 63v, 96; czařu weřfela albo krotochwile iż fiła przyrodzona rozchodzi fie po członkach dla te⁸⁰ nie dopuřzcza w głowę wřępować dymom z ktorich ípanie pochodzi, ale więczy oddala ípanie řwym rozeřcim po cieie *GlabGad* K5, D3v, E4, K3v, K5, L; *HistAl* H4, I6v, Kv; *KromRozm II* mv [2 r.]; *BielKom* C7v; *GliczKsiąź* K2; *Leop Iac* 4/1; yžeby zawždy w yakiey poćiwey członkow y vmysłowey pracy zatrzimani byli. *KwiatKsiąź* D, N3v, N4, P2; *RejAp* 164; *GórnDworz* D8v [2 r.], Ev, V7v, Ee5, L1 (6); Cyála ludzi řwiętych/ á ofobliwie męczenników reliquię/ ták máię być w vczřiwořci miáné/ iáko członki Chryřtuřowé *BiałKat* 148v, 281; *GrzegŚm* 20, 21 marg; *RejZwierc* 142; *WujJud* 92v, 101v; *RejPosWstaw* [110³]v; Ale widzę drugi zákon wczłonkach moich/ woynę wiodący przeciř zakonu řmyřłu mego/ y płoniący mię zakonem grzechowym/ ktory ieft wczłonkach moich. *BudNT Rom* 7/23; *CzechRozm* 240v; *ModrzBaz* 53; *KochPs* 90, 140, 169; pořty gęřtymi y wielkimi trapiř członki řwoie *SkarŻyw* 353, 22, 51, 63, 113 [2 r.], 120 (15); *StryjKron* A3v, 365; chćiałbym widźieć on grob w ktorym leżą one członki/ w ktorych żył Pan Chryřtus *ReszList* 182; Skromne vbiory/ [...] Członkow ná wieki nie odzieie wámi Cna wálzá Páni. *WisznTr* 17; *ArtKanc* S3v; *ZawJeřt* 30, 31; *GórnTroas* 12, 72; Bądź chwalon wiecznie/ řmyřł y ciało tobie Niech czeřć oddawa: á gdy członki w grobie Zložą řwe kořci: niech Duch nie řřtawa/ Niechay cię wielbi *GrabowSet* I, B3v, E2, E3, F, G3; (12); *RybGęřli* D; Aza niewiećie iż „członki wálze” (marg) „ćiała wálze. G. (–) řą kořciołem Duchá řwiętego *WujNT* 1.Cor 6/19; Izali nie ná te ktorzy byli zgrzeřzyli; ktorych „trupy” [*cadavera*] (marg)

„ciąáá ál. członki. [*corpora PolAnt*] (-) poległy ná pułzczy? *WujNT Hebr* 3/17, *Rom* 6/13 [2 r.], 19 [2 r.], 7/5, 23 [2 r.], *Col* 3/5 (14); *SiebRozmyśl* K; *SkarKaz* 121b; *PaxLiz* E3; *SapEpit* A3v.

Szereg: »ciało a (i) członki« (3): Ciało ych ieft y czlonki przibytkiem ducha świętego. *SeklKat* L; *Mącz* 238b; melánkolia iefth iákaś lipkość á klijowáthość po cieie á po członkoch człowieczych rozlana *RejZwierc* 3v.

W przen (3) : iż ony [*dziatki*] w niewinności íwey/ íą práwi członkowie á wdzięczne mieszkánie iego [*Ducha świętego*]. *RejPos* 153.

Wyrażenie: »prawo, zakon członkow« [*szyk 1 : 1*] (1 : 1) : á poczuł z wielkim dziwem y zumieniem náłzych członkow práwo/ (to ieft namiętność) *KuczbKat* 395; *CzechRozm* 244.

b. *Części ciała, których ruchy uzależnione są od woli człowieka, połączone stawami; kończyny; membrum Murm, Mącz, articulus Mącz, Cn (75) : ZapWar [1503 – 1505] nr 2023; OpecŻyw* 126v; *Murm* 66; Gdy íie w chorobie zapamietawa á członki trudno ledwo rucha a podnoíi. *FalZioł* V 32v, I 7d, 43c, IV 4a, V 34 [2 r.], 35 [2 r.] (12); *GlabGad* D3v, F4v, I2, L6; ná krzyżu ręce íwoie/ y nogi íwoie wyciągnął/ [...] Iż cierpiał y tzuł wielką y okrutną mękę w tzłonkach y wítawiech ciááá íwego naświétfzego. *KrowObr* 49v; abowiem przez to tańcowanie y ciało czwiczą/ y wielką członkom ochotność a chypkość przidaia *KwiatKsiąż* P3v; *Mącz* 35a, 78c, 249a, 410c; *SienLek* 142v, 143v; *RejZwierc* 133v; Lepieyby też y tańca y poniecháć Lutnie/ Iákoż grác álbo íkákác/ kiedy członek vtnie. *BielSpr* c2; iáko ptakom íkrzydła do latánia/ ták człowiekowi dáne íą członki do roboty/ iáko naczyńie *ModrzBaz* 37; *SkarJedn* 58 [3 r.]; *Oczko* 25v; wízytki członki iego z ítáwów wyciągnáwízy/ na íkorupách oftrych grzbiet iego położyli. *SkarŻyw* 47; Y długo na łófkzu leżáá/ práwie żadnym członkiem niewładnac. (*marg*) Párálizem zaráżona Romulá. (-) *SkarŻyw* 589, 173, 319, 363, 589, 595; *SiebRozmyśl* H4; *KlonWor* 42.

Frazy: »członki drętwieją; strętwienie członkow« (1; 1): *SienLek* Tv; od krwie żimnéy członki drętwieć íęły *Wemnie*: ítrach mię wnetże zdiał *GosłCast* 73.

Wyrażenia: »drżenie członkow, w członkach; członki drżące; członki drżą, trzęsą się« [*szyk 10 : 2*] (7 : 1; 2; 1 : 1): *Khomu* członki drżą/ krew pía pomaga wypiwízi *FalZioł* IV 6d; Lekarzítwa na drzenie członkow, to ieft rąk, albo nog v dziecięcia. *FalZioł* V 44v, I 86b, II 4c, 12b, IV 13a, V 37v (8); Ale gdy wilgością ty żyły zmartwieia/ Trzęláwicá íye przyda/ iż íye członek álbo kilá trzęfá. *SienLek* 142v, 55v, 142v; *Oczko* 14.

»łamanie (*a.* łamienie) w członkach« (2): *Morbis articularis*, *Lamienie* w członkách. *Mącz* 17b, 17a.

»niedużość, niesnadność (ku ruszaniu, *a.* ruszania), niewładza, ociężałość członku« (1 : 1 : 1 : 1): *FalZioł* II 7b, 9c; *Torpor*, *Gnuśność*/ ociężałość członków. *Mącz* 459a; o ránie ciężkiéy/ z któręy pochodzi ochromienié/ álbo niewładza którégokolwiek członku *Szlácheckiego*. *SarnStat* 618.

»rozstápony, wyciągniony, wzruszony członek; rozciągnienie członkow; członki się rozstępują« [*szyk 4 : 2*] (1 : 1 : 1; 2; 1): *BierRaj* 21v; Na rościągnienie członkow mać barzo dobra. *FalZioł* ꝑe, I 19c, V 106; *Luxata vel luxa membra dicuntur suis locis mota*, *Wyrwane/wyftáponie/ wytknione* z íwoyich ítáwów/ roftáponie członki. *Mącz* 201c; *SiebRozmyśl* I4v.

»wywiniony członek; wywinienie członku« [szyk 3 : 2] (3 : 2): Ale członek wywiniony/ nąciągnąwszy go zályę wftaw gdzie ma być *SienLek* 150, 149v, 150, T2v; Chalaisis – Wywinienie członku. *Calep* 185b.

W przen (2) : thedy pewnie Pan wpuści członki miłofierdzya fwego przez fprawę Duchá fwego fwiętego/ do wízu y do ięzyká twe⁸⁰. *RejPos* 205; A wielkie to [władca] ieft *facrofanctum* ná ziemi/ bo ieft członek Boży/ przeźrzeniec/ powołaniec/ y pomázaniec iego *RejZwierc* 41v.

c. *Staw; artus Murm, phalanx Mącz* (38) : Artus quibus colligantur membra. Członkowe *Murm* 48; odmiękcza wízythki zathwardziałoci/ Artetiki w członkoch [zátwardziałość ftawow *SienHerb* 288a] *FalZioł* IV 14a, I 3a, 11c, 46d, 59c, 63a (7); Phalanges [...] Członki álbo szrodki miedzi członkami w pálcách *Mącz* 296d; Bo iáko w cieie/ część od części członki dziełá/ ták teź w tym Wiáry wyznaniu/ flufznie y przyftoynie członkiem to zowiemy/ cokolwiek o káždy części z ołobná wierzyć mamy. *KuczbKat* 10; *SkarŻyw* 373.

Wyrażenia: »bolenie, boleść członkow; bolenie, boleść w członkoch« [szyk 17 : 4] (9 : 6; 4:2): Kthorzy mają w członkoch bolenie albo fcijatikę [dárcie w ftawiech *SienHerb* 318a] *FalZioł* IV 37d; Znamionuie w członkach bolenie/ to ieft w ftawiech ręcznych albo nożnych. *FalZioł* V 2v; Znamionuie Artetikę/ to ieft bolenie członkow. *FalZioł* V 3; Znamionuie guttę/ to ieft bolenie członkow. *FalZioł* V 11, I 63a, 63b, 86b, 111d, III 2d (18); Chirágrá/ pedográ/ fciátyká/ y bolenie członków/ á gdzie lepfzá pomoc weźmie? *Oczko* 15v, [40].

»członki nożne, (u) nog, w nogach« (4 : 6 : 1): dobre lekarftwo tym ktorzy mają bolenie w członkoch w nogach y w rękach *FalZioł* I 63a; Iteź bolenie żołądka/ biodr/ fuchych żył y członkow nożnych [ftawow nożnych *SienHerb* 170a] wímierza tha mać *FalZioł* I 140b; Theź bolenie członkow v nog y v rąk Czarna Halena [...] wímierza *FalZioł* III 2d, + +4b, I 19a, 46a, 63b, V 75 [3 r.] (11).

»członki przegubne« (1): boleść po kołciach/ y w członkoch przegubnych [w ftawiech *SienHerb* 228a] dla naziębnienia fuchych żył [...] oddala á wímierza. *FalZioł* III 31b.

»członki (u) rąk, ręczne, w rękach« (6 : 2 : 1): wino bukwiczowe/ s chebdem a ftrliczą wwarzone á pithe boleść s członkow rąk y nog wypáda *FalZioł* I 19a; dla bolełci kthora bywa w członkoch nożnych y ręcznych/ y naprzeciwko paralizowi to będzie dobra pomocz albo lekarftwo. *FalZioł* I 46a; wízelkie twardołci/ á zwálzcza fleziony/ y teź ktore bywaią na członkoch v nog albo v rąk [na ftawiech v nog ábo v rąk *SienHerb* 202a] *FalZioł* III 12b, I 63a, 63b, III 2d, V 75 [3 r.].

d. *Narząd [w tym: czego* (4)] (7) : oczy iałne czynić/ wízy ku fluchu naprawiać/ y ine członki fmyflow potwierdzać. *FalZioł* [*7]v; Czemu fie ięzik flini gdy kto rzeczi kwalne pomieni. Odpo. [wiedz] Bowiem mocz dułzna kthorą ona duma á mnima, ieft wyłłzey w głowie nad członkiem wkułzenia. *GlabGad* C5; Czo za członek ieft płuce. Odpo.[wiedz] Ieft członek wiatrow albo duchow ktore płucza wciągnąwszy w fię zalię wydychają *GlabGad* D8v, C5, D8v.

Szeregi: »członki i naczynia« (1): kiedy święci przez reliquiae ábo fzáty fwoie cudá czynią/ láłká y moc ich pochodzi od Chríftuła: gdyż oni fá iáko członki y naczynia iego. *WujNT* 143.

»członki a organy« (1): Nie dopułzczyże fprzećiwnikowi twemu y temu fwiátu márnemu zápfłowywáć á zátłumiáć w tobie tych członkow á tych organow fwoich/ kthore on raczył tobie fpráwić ku fwięthey czci á ku chwale fwoiey. *RejPos* 206v.

e. *Zewnętrzny narząd płciowy, zwłaszcza męski; genitalia, veretrum Mącz, Calep, Cn; interfoemineum, inguen, membrum, mentula, natura, penis, verenda, verpa, virilia Mącz, Cn; pudendum Mącz, Calep; naturalia Calep, Cn; balanus, muto, muliebria, priapus Mącz; cauda, feminal, gurgulio, ithyphallus, peculium, peniculamentum, phallus, res illae, vir, virginal, virilitas Cn (115)* : A k temu chłopieczkowi, Przy tym częłtho lie podnołi członek. *FalZioł* V 44v, I 35a, II 12d, V 23d, 91v [2 r.]; *BielKom* B3; *BibRadz* 2.Mach 8/24; áby był náznáczón y ná człónku przez obrzáanie od rodzicow *BielKron* 165; pudendo praegrandi praeditus, Wielki członek máyący. *Mącz* 239c, 329a, 485a; *PaprPan* Z3v, Bb4v; zem obaczył iego człónku niedořtátek/ iřz go nic práwie niemiáł. *SkarŻyw* 99, 3.

Wyrażenia: »członek męski, mężczyński, u mężczyzn« [szyk 36 : 20] (51 : 2 : 3): *Murm* 61; Proch Tucijey wyłufza rany ktore bywaiá na człónku męřkim. *FalZioł* III 42c, I 34d, 35a, 40a, 65b, 82d (26); Nie obrzeřki/ to iest řkorki ktora okrywa członek mężczyńki. *BibRadz* I 9a marg; Eunuchus [...] Wáłach któremu męřki członek vrzinión yeřł *Mącz* 109b, 22d, 67d, 146b, 170b, 214d (19); *SienLek* 23, 118v [3 r.]; *StryjKron* 572; *Calep* 455a, 838a, 1112b.

»niewieřci, u niewiast, samiczny członek« (szyk 5 : 2] (5 : 1 : 1): *FalZioł* I 93d; Muliebria, Niewieřci członek. *Mącz* 235d, 120c, 133a, 155b, 170b; *SienLek* 108.

»członek przyrodzony, przyrodzenia« (4 : 1): GRzybieniowa wodka [...] náfienie przyrodzone thrawi á tak człoⁿki/ przyrodzone nacźynie tego náfienia mdli *FalZioł* II 6b; *Mącz* 241c; *BiałKat* 190v; [choroba] od człónków przyrodźonych poczáwřzy/ y záraz Wátróbę opánowáwřzy/ wřzyřtki przednieyřze częřci/ zápała y záraza *Oczko* 39v; Naturalia – Członek przyrodzenia. *Calep* 689b.

»członek rodzący, rodny, rodzajny« [szyk 11 : 2] (6 : 4 : 3): Abřáám [...] czeladź domowá/ y fyn iego Hizmáel/ wzyęli obrzeřkę ná człónkach rodzących. *BielKron* 12; A gdy widzyáł Sáturnus oycá więcey płodzić fynow niř on řam ieden [...] vciáł mu kořá rodne człónki *BielKron* 20; dziećiom máłym vrzáwřzy człónki rodne [...] tuczą w koycu iáko kury *BielKron* 441, 12, 37v, 44v, 128, 260 (10); ále iř łámiczne człónki rodáyne/ teř wiele niedořtátkow ćierpiá/ ořobnie przyřřzy Rozdział o tym gadkę mieć będzie. *SienLek* 108, 115v, 118v.

»sromotny członek« [szyk 2 : 1] (3): Interfoemineum, Sromotny niewieřci członek. *Mącz* 133a, 120c, 145d.

»członek tajemny, skryty« [szyk 28 : 7] (34 : 1): Teř proch Lebiodczany [...] przyłož na członek taiemny vniewiáłth gdy gim opuchnie *FalZioł* I 93d; Kto ma rany na thaiemnym człónku męřkim, zářipy prochem Haleny *FalZioł* III 2c; Iestlić niemocny będzie miáł członek taiemny teęi: tedyć będzie zdrow do ořmi dni *FalZioł* V 114, I 16d, 25c, 28a, 31d, 34d (31); *HistAl* Kv; *Mącz* 22d, 67d; Brát ieden młody/ pořtánowił v řiebie nigdy řię řwycł řkrytych człónkow niedotyřkáć. *SkarŻyw* 333.

»członek wřtydliwy« [szyk 2 : 2] (4): wřtydliwe człońki iego poprzecź rzeřáli. *SkarŻyw* 188, 390, 593; Pudenda – Wřtidliwe człónky. *Calep* 872b.

2. *Przen.* Człowiek (teř grupa ludzi, stan, kraina) przynaleźny do pewnego organizmu społecznego, w szczegółności Kořcióła (pojmwanego jako mistyczne ciało Chrystusa) lub pařstwa; w opozycji do „głowa” w znaczeniu władza zwierzchnia oznacza jednostkę podległá tej władzy [w pl zarówno człónki jak i człónkowie]; *membrum Vulg, Modrz* (300) : tu plynne [řaska] zglouy cryřtuřa przeřz řzyyá panná

maryą wnas wczlonky tey glouy a lzzye *PatKaz III* 111; *KromRozm III* D3, D5, G3v; *DiarDop* 109 [2 r.], *KrowObr* 12v [3 r.]; *Leop* YY4v; *BibRadz Eph* 4/25; á *Principes, Barones, Nobiles*, łą członki w Polźce Krolewłkiego Stanu *OrzRozm F*; Ia Lántgráv chcę być pośluzen poštánowienia wiary Konciliu^m Trydeńkiego/ ktore iefli będzie słuźne/ [...] gdzieby nie tylko członki łamy ále y głowá były opráwione. *BielKron* 229v; Ty dwie źiemie Szkánia y Lucia grániczne łą źiemie Duńkiego kroleństwa y członki nawyźsle *BielKron* 292; *OrzQuin* I2v; *Prot D*; *RejAp* 166; *GórnDworz* Hh5v; Thu on iuz thego Kołciołá Káplánem ieft/ tu on iuz tych członkow głowá ieft. *RejPos* 139v, 109v, 172, 240v, 281 [2 r.]; W kołciele Páná Kryłthufowym/ á w tym cíele iego/ więcey zázwždy zaráźliwych á bolących Krześcian/ niż prawdziwych á zdrowych członkow. *RejPosWiecz*² 92 marg, 92, 93, 94 [2 r.]; *BialKat* 21 [2 r.], 38v; *KuczbKat* 165; Niemáľz w Kołciele prawdziwym miedzy członkami źadney roznice w náuce: ále iáko w onym pierwłzym Kołciele/ co łie wiary dotycze/ ieft iedno ferce [...] włzyłtkich wiernych/ włzyłcy iednák trzymaia y rozumieia. *WujJud* 118v, 59 [2 r.], 93v, 221; *WujJudConf* 118v; *RejPosRozpr c*; *RejPosWstaw* [110²] [143⁴]v; *CzechRozm* 65, 78, 190v; *ModrzBaz* 77v [2 r.], 101; zbáwienia nie ma/ ktory w iednym cíele kołciołá Boźego zrołły z innemi członki nie ieft. *SkarJedn* 2; Rzymłki kołcioł [!] bedáź [!] głowá y mátká kołciołow/ ma być bez członkow y bez corek? *SkarJedn* 249; Rzymłki Kołcioł iáko głowá od Grekow/ to ieft od członkow swoich odstápic niemogł. *SkarJedn* [d9], A5v, 147, 154, 156 [2 r.], 157 [2 r.] (15): iam ieft Wilhelmus Komes grzeźny y niezboźny/ ktoregoś ty słuźnie od ciáłá kołciołá Boźego iáko członek zaráźony odciáł *SkarŻyw* 166, A3, 81 [2 r.], 83, 368; *CzechEp* 25; *NiemObr* 29, 43; [św. Chryzostom do Konstantynopolan:] Wy bowiem iefteście moj synowie/ moj brácia/ moje członki/ moje ciáło *ReszPrz* 4; *WerKaz* 286; Abowiem domy Szlacheckie/ członkami łą Rzeczypołp: á gdy te członki vtratámi niłczieia/ tedy ciálu/ to ieft Rzeczypołp: dobrze byđź nie może. *GórnRozm* L3; gdy się zkupia stany wszytkie zKorony, zWielkiego Xęstwa Litewskiego, zPrus y zinnych Prowincyi, iuz y ta distractia zniesc się będzie mogła y pokaze się ciało zupelne Rptey zewłzytkiemi członkami *ActReg* 136; *LatHar* 199, 286; *KołakSzczęśł* C4v; wiele nas ieft iednym ciálem w Chriřtuřie/ á włzyłcy z ofobná iedni drugich członkami. *WujNT Rom* 12/5; ieft wielkie złączenie y vnia miedzy Chriřtuřem głowá/ á káźdym żywym członkiem tegoź ciáłá/ ktory ieft kołcioł iego: iż cokolwiek ćierpi ktory członek/ to iákoby teź głowá ćierpiáłá. *WujNT* 625; włzyłcy łą członkami ciáłá iednego y brácia w Chriřtuřie. *WujNT* 789, 1.Cor 12/27 [2 r.], *Eph* 4/16, 25, s. 368, 447 (11); *SarnStat* 1027, 1037, 1057, 1058, 1097, 1187; *PowodPr* 83; *SkarKaz* 488b, 636a; profzę ia máłuchny/ ále widźi Pan Bog/ że wierny á źyczliwy członek oyczyzny náłzey miłey *VotSzl* A2v; Oyczyzná teź rozdźiałow iáko iedno ciáło nie ćierpi. Spoilá łię z członkow rozlicznych/ z Polakow/ z Litwy/ z Ruři/ z Prufow/ Inflantow/ Zmodźinow/ y zrołłá w ciáło iedno *SkarKazSej* 676a, 657a, 676a, 682a.

Wyrażenia: »członek Antychryřta, szatanskiego kołciołá (a. szatański), wszetecznicę« [szyk 4 : 2] (2 : 3 : 1): *KrowObr* A3; *RejAp* 25; ábo ieft przy prawdziwey oblubieńcy/ abo przy nie vcźciwey nierządnicy: ábo ieft Chryřtuřowym/ ábo řzátáńłkim członkiem *SkarJedn* 38; Niewiećie iż ciáłá wáłze łą członkami Chriřtuřowymi? wźiáwłzy tedy członki Chriřtuřowe/ vcźynię ie członkami wřzetecznicę [membra meretricis]? *WujNT* 1.Cor 6/15; Antychriřt/ łkoro po w niebo włtápieniu Páńłkim/ poczał przychodźic w członkach y vprzedzicielách twoich *WujNT* 716, 820.

»członek (Pana) Chryst(us)a (*a.* Chrystusow) (Jezusa), Pana (*a.* pański), (Pana) Jezusa (*a.* Jezusow), Adama nowego« [szyk 90 : 11] (75 : 21 : 4 : 1): yzem Iya czlonkyem Iefułowim przez wyara Iтал BierRaj 23v; *WróbŻolt* E6, N8v, Z6v; Tegoż kościoła chrześcijańskiego/ [...] prawdziwy Bifkvp/ y głowa/ ieft pan Chriftus Iefus/ a my ieftefmy członki iego/ a nie żadne ine Iтворzenie. *SeklWyzn* c2v; *SeklKat* M4v, Qv [2 r.]; *KromRozm I* H2; *KromRozm III* F6; Bo ieflichmy my Ią ciałem á wiernemi członki Pána Iwego/ tedyć też ty boleści á trudności/ kthore głowá ćirpiáIá/ włafnie należy wycierpieć y wiernem członkom iego. *LubPs* A5; *KrowObr* B, 12; *Leop Hebr* 11 arg; *BibRadz I* 2d marg, II I20d marg; bo muIzą Iię pokázáć ábo Turkámi y Zydámi ábo więc Krześciánmi/ to ieft/ fynmi onego iednego Bogá Oycá/ y członkámi Kryftulá Syná Bożego *GrzegRóżn* B2v; *HistRzym* 113; *RejPos* 70v, 90 [2 r.], [105], 109, 109v (18); *RejPosWiecz*² 93, 94 [2 r.]; *KuczbKat* 435; *WujJud* 56, 59, 60v, 100 [2 r.], 167v (11); *WujJudConf* 59v, 124; *RejPosRozpr* c2v; *RejPosWstaw* [110²], 143v; *BudBibKaw I* A2; *KarnNap* A4v, B3, C, Cv, D3 (6); IEdná ieft wedle piImá oblubieńcá Chryftułowá: Iedná Hieruzálem mátká fynow iego: iedná owczarniá owiec iego: iedno cíaIó członkow iego: ieden Korab nowego Noego *SkarJedn* 37, 38; *SkarŻyw* 62, 63, 497; *CzechEp* 49, 62; *NiemObr* 21, 46 [2 r.], 157; *ReszPrz* 23; áby członki P. ChryftuIowe/ vbogie/ y pielgrzymy/ y przychodnie przyItoynie wczcił y wważyI. *ReszList* 173; Pan Chryftus ieft głowá KościoIá/ á ten KościoI ieft zupełnym ciałem y członkámi iego. *WerKaz* 287; *GrabowSet* O3; Adámá nowego Stawamy Iię członkámi/ y IátoroIámi Tey máćice/ iuż Iálki nie gniewu fynámi. *KoIakSzczęI* C4v, C4v; Chriftus ma w ciele Iwym duchownym niektore członki niepożyteczne. Przetoż y zli ChrześcIjanie/ ponieważ Ią członkámi ChryftuIowemi/ w kościele być mogą. *WujNT* 368; przetoż potrzebá ieft wIzytkim wierzyć w ChryftuIá/ y Iítáć Iię członkámi iego/ przyIaczywIzy Iię do cíaIá iego/ ktory ieft kościoI powIzechny. *WujNT* 518, 143, 238, 444, 518 [2 r.], 1. *Cor* 6/15 (19); *SarnStat* 1097; *SiebRozmyI* A2v; *SkarKaz* 610b.

»członek (świętego) ciała Chrystusa (*a.* Chrystusowego), ciała (to jest) kościoIá (*a.* zboru), ciała duchownego« [szyk 28 : 4] (23 : 7 : 2): *KromRozm III* D3, D5; iż wIzyIcy wierni y wybráni boży/ są tzłonkámi cíaIá KryftuIowego *KrowObr* 12, 12 [2 r.], 12v; *GrzegRóżn* F4v; *RejPos* 107v, 113v, 166v, 172, 262; *RejPosWiecz*² 91v, 94; Członki wylIzé cíaIá ChryftuIowégo/ to ieft KościoIá iego/ Ią Bifkupi porządnie obráni *BialKat* 38v; *KuczbKat* 255 [2 r.]; *WujJud* 101, 252; Nád to/ dziwnym obyczáiem bywamy Ipoieni/ wIzytki członki cíaIá kościoIá KrześcIyáńskiego/ wIługowániem Iłowá Bożego. *RejPosRozpr* c; Abowiem Iámą wiárą wIzczepieni bywamy w Pána KryftuIá/ ábyfmy byli żywemi członkámi cíaIá iego/ ktore ieft KościoI. *RejPosWstaw* [143³]; *CzechRozm* 59; *KarnNap* D3v [2 r.]; *ModrzBaz* 100; Bo ná krzćie S. rodząc Iię ChrześcIány zaráz Iię z iednoścIá rodzim: á członkámi Iię iedne⁸⁰ cíaIá ChryftuIowego y kościoIá iego Itáiem. *SkarJedn* A2v, 15; *CzechEp* 338; *WujNT Eph* 5/30, s. 610, 625; *SkarKaz* 383b.

»członek kościoIá (bożego, Chrystusowego, świętego, krześcIyáńskiego, pańskiego, powszechnego), kościelny, świętego zboru rzymskiego« [szyk 37 : 7] (39 : 4 : 1): *SeklWyzn* c2v; *SeklKat* Q3; ktorzy Ią w Imyerthelnym grzechu/ Ią martwe członki koIcyoIá *KromRozm III* D4v, Dv, D2v [2 r.], D3 [2 r.], D4, D4v (16); *LubPs* A3v, A5 [2 r.]; *KrowObr* A3 [2 r.], 12v; A ták iáko członek świętego zboru RzymIkiego powtarzam/ y profIę dla Pána Bogá/ ábychmy [...] Polakow ná

lie nie iątrzyli *BielKron* [332³]; z Apostoły s. y z onymi wżytymi ftárodawnego kościoła Páńfkiego członkami/ trzymać będyemy/ s Páwłem s. z Auguŕtynem/ y z inymi Doktory ſwíętyimi *RejPos* 88v, 240v; *RejPosWiecz*² 92; *BialKat* 38v; że nas nád włáfne náſze wyznánie poŕádzáć niebędá Heretykámí/ ále ták iáko w prawdzie ieft/ że nas mieć będą zá prawdziwe Krześciány/ Kościoła Powſzechne⁸⁰ ſpolne członki. *WujJudConf* 24v, 137; *RejPosWstaw* 143v, [143²]v, [143⁴]; Heretykowie chrzeſt máią: ále wiáry nie máią: á odſzczepieńcy y chrzeſt máią y wiáre máią: ále głowy iedney y páłterzá iednego nie máią. przetoſz wżyſcy ci kościelnymi członkami nie ſą *SkarJedn* 42, 15, 58, 163 [2 r.]; *SkarŻyw* 81, 337; *WujNT* 383, *Zzzzz3*; *PowodPr* 16.

»członek rzeczypospolitej« [szyk 5 : 2] (7): [krol winien] 3. o wżytkich członkach Rzeczypoſpolitey [*reipublicae membra omnia*] mieć pilne ftáranie á żadnego nieopuſćić. 4. miedzy obywatelmi ziemie ftánowić równoſć [...] 6. żadney części Rzeczypoſpolitey [*nullam Reipublicae partem*] nieopuſzczáć. *ModrzBaz* 15, 20, 125v; Abowiem domy Szlacheckie/ członkami ſą Rzeczypoſp: á gdy te członki vtratámi niſczeią/ tedy ciálu/ to ieft Rzeczypoſp: dobrze bydź nie może. *GórnRozm* L3, Bv; *ActReg* 133; *VotSzl* A2v.

Szeregi: »częſci (a. czáſtki) a (i) członki« (2): yáko zowye Páweł S. koſcyoł Korynthſki/ Láodyceńſki/ Theſſáloniceńſki/ [...] Tym obyczáyem my teź zowyemy/ Kámyenyecki/ Chełmſki/ Krákówſki koſcyoł/ zowá teź drudzy Anyełſki/ Ruſki/ Grecki. rc. Toć ſą álbo myáłyby być częſci á członki onego yednego koſcyoła *KromRozm III* D8; *WujJudConf* 129.

»(tak) w głowie (jako) i w członkach« (2): *OrzQuin* Y2v; [kościół chełmiński] do tego czáfu w głowie y w członkach [*in capite et membris JanStat* 876] ſwych był w Zakonnym ftanie *SarnStat* 1097.

»obywatel abo rzeczypospolitej członek« (1): Ale o tem trudno rozumieć/ áby miał dobrym obywátelem/ ábo Rzeczypoſpolitey członkiem być/ ktory [...] niechce áni woyny ſłużyć/ áni ſię na poſpolitá potrzebę czem przykłádáć. *ModrzBaz* 125v.

»osoby i członki kościelne« [szyk 2 : 1] (3): Ieſliż poddány króleſtwá náſzego łáfkę náſzę y opátrzenie Królewſkié w rozmnożeniu pożytków [...] rozſzérzamy: tedy więcýy Kościołóm [...] y oſobám y członkóm Kościelnym [*personis et membris Ecclesiasticis JanStat* 243] to czynić y wżyczáć ieft ſłufzniey. *SarnStat* 896 [idem] 195, 896.

»członki i stany krolestwa« (1): áby Pánowie Rádni [...] Séym Wálny obiéránia poſtánawiáli/ y ón wżytkim członkóm y ftánóm króleſtwá [*membris et ordinibus regni JanStat* 10] wczás [...] ogłáſzáli *SarnStat* 10.

3. Część (w ogóle), kawałek, cząstka (8) :

Wyrażenie: »członek łańcuchowy« = *ogniwo łańcucha* (1): Hamus – Członek łańcuchowy, wętka, hák. *Calep* 471b.

Wyrażenie przyimkowe: »po członku« = *kawałkami, po kawałku, rozdzielnie* (7): *BibRadz* I 8b marg; *RejPos* 143v; pytáiąc go ieſliby chćiał ieſć przedtym niſz go po członku vćináć będą. *BudBib* 2.Mach 7/7; *Articulatim* – Rozdzielnie pocłonku, poſztuce. *Calep* 100a; *Membratim* – Pocłonku. *Calep* 650a, 288b; Iákuba męczén: po członku rozbieránego. *LatHar* ++6.

4. Część wypowiedzi stanowiąca sensowną całość (np. jedno ze zdań współrzędnych w wypowiedzeniu współrzędnie złożonym); *colon Mącz, Cn; membrum Cn* (124) : Colon, Członek á częſć rzeczy máyáć

pełna sentencja [!]/ Wszakże nie owfzeki wypełnioną. *Mącz* 61b, 464c; Tricolon, Trzi członki wfobie maiąci. *Calep* 1085b.

a. Artykuł wiary, jedna z dwunastu części kreda (110) : Naprzod wyznawam że trzymam wiarę Chrześcijańską iako iest wedwvnaście członkach opifana y rozdzielóna/ od Apoftołów świętych. *SeklWyzn* B, B2, N3v, P (2 r.), R, R4v; *RejKup* z4v; *KromRozm III* C5v; Bo iefli fie thy odwoływałz do Kredá/ á nowy wykład iego łobie działálfz/ tedy iuż nie wierzyłz tego członku kthory też tám ftoi: Wierzę Kościoł powfzebythny Krześciańki. *SarnUzn* G3; Wybaczyłem ftátecznie początek tego wtórego rozdziału Kredá: profzę cię/ áby káždy członek zołobná zá nauką twoią mogł bych wyrozumieć. *BiałKat* 83v, 68v [2 r.], 93v, 101, 106; A ty czáftki Kredá/ nieiákim podobieńftwem/ ktorego náfzy Oycowie częfto vżywáli członkami zowiemy. *KuczbKat* 10, 10, 80 [2 r.].

W połączeniu z liczebnikiem porządkowym (23): Pyrwfzy członek oftworzeniu. Wierze w Bogu oycza wfzechmogáczego ftworziciela nieba y ziemię. *SeklKat* N3v, Q3v, Rv, R3, S4, T; *RejAp* 172; Wtóry członek Wiáry Chrześciańkiéy. *BiałKat* 81, 83v, 88v, 101, 106, 116 (15); *KuczbKat* 10 marg.

Wyrażenia: »członki kreda, kredowe« (1 : 1): K temu też infze członki Kredowe/ ktore ku P: Chriřtufowi należą/ wielkie vniżenie iego y wzgárdę vkázuią *KuczbKat* 55, 10.

»członki krześcijańskie« (1): *KrowObr* A4 cf »kredo abo członki krześcijańskie«.

»członek wiary (chrześcijańskiej, świętej)« [szyk 80 : 1] (81): *OpecŻyw* 176v; Spolek Apoftołki/ w którym iest dwanáście członkow wiary krześcijańkié *OpecŻywSandR* n1b 6; *MiechGlab* 87; *SeklWyzn* A, a3, a4, b2 [2 r.], Gv; tich świętich rzeczy/ ktore powinien vmieć/ iako iest przikazanie Boże/ członki wiary krześcijańkiéy/ pacierz y łacramenta *SeklKat* G2v, A3v, A6, B3v, N3v, N4v (16); *RejKup* z4v; prawdziwa náuká/ yáko yeft modlitwá páńfka/ dżyefyęcyoro przykazánye/ członki wyáry. *KromRozm I* 14, G3v, K3; *KromRozm II* r4; Apoftołowye [...] zebráli ná krotce nyeyáką łummę wyáry [...] A tę zowiemy dwanáfcye członkow wyáry/ álbo symbolum Apoftolorum: po nálfemu łkład Apoftołki *KromRozm III* C3v, F3; *KrowObr* 23v [2 r.], 241; gdy począł w Mořkwi kázác á rozwodźić y náuczáć członkow Krześcijańkiéy wiáry *BielKron* 388; *GrzegRóżn* B, I3v; *Mącz* 119c; á my wyznawamy w członkoch wiáry/ náfzey Iż ma łędzić żywe y vmárłe. *RejAp* 172v, 172; A wfzákem fie okrzyćił/ wfzák vmiem wfzytki członki wiáry/ wfzák wiem czo káždemu dobremu Krześciańinowi należy *RejPos* 74v; gdyż vmiemy członki wiáry krześciańkiéy/ modlitwę Páńfka/ y przykazanie iego *RejPos* 190v, 78, 88v, 137v [3 r.], 138, 156v (17); *BiałKat* 81, 83v, 88v, 101, 116 (15); *KuczbKat* 80, 145; *RejPosRozpr* b3v; *SkarJedn* 16; *LatHar* 490, 513, *WujNT* 515.

Szeregi: »artykuł a członek wiary« (1): w wyznaniu wiáry náfzey wfzyfcy wyznawamy zá ieden ártkuł á zá ieden członek wiáry fwey iż wierzymy kościoł święty Krześciańki *RejPos* 349.

»kredo albo członki krześcijańskie« (1): ktory odstępuie Kredá/ álbo tżonkow krześcijańskich/ ktore Apoftołfkimi zowiemy. *KrowObr* A4.

b. Przykazanie dekalogu (1) : Vmieřz [...] dzieięć członkow woley á przykazania Páńfkiego *RejPos* 190.

c. praw. Artykuł, punkt, część ustawy lub aktu prawnego; clausula Mącz, articulus JanStat (10) : y té wfzyftkié y koždé z ołobná rzeczy/ iáko w przerzeczonéy zgodźie y iéy członkách iest opifano/ tedym to widźiał y łyřłał *SarnStat* 1108.

W *połączeniach szeregowych* (8): [ustawy] we wżyftkich poftępkách/ rozdźieleniu/ człónkach/ punktćiech [!]/ klauzułách [in omnibus passibus, capitulis, articulis, punctis et clausulis JanStat 149] [...] áby ná wieki były wázné SarnStat 939; iż wżytkie przerzeczone wolności/ we wżytkich zwyczáioch/ wypifániu/ punktćiech/ człónkách/ konkluzyách/ rozumieniu [in omnibus consuetudinibus, descriptionibus, punctis, articulis, conditionibus, clausulis et sententiis JanStat 48] mocnie y niezgwálcenié dzierzéc [...] rokázemy. SarnStat 948; líft wyszżey opifánéy zgody/ y wiecznégo pokoiu wéfpótek z iego człónki rozdźieleniem [cum earum articulis et capitulis JanStat 888] [...] podpifał SarnStat 1108, 163, 942, 958, 1104, 1105.

Szereg: »artykuł albo członek« (1): Clausula edicti, Artikuł álbo członek Decretu. Mącz 56b.

5. W funkcji rzeczownika ilościowego (1) :

Wyrażenie: »wielki członek« = *dużo, bardzo wiele* (1): Y toć wielki członek cznoty Gdy kto mył z prawey ochoty Ku drugiemu wiernie kładzie RejJóz E7.

6. Obrączkowata zgrubiałość na trzcinie lub źdźble, kolanko; miejsce rozwidlenia się gałęzi lub pędów; odcinki, części rośliny zawarte między tymi rozwidleniami lub kolankami; clavicula, geniculum Calep; internodium Cn (8) : FalZioł I 35d; gdy čás przyydzie mieliącá Grudniá/ rzeżá przy ziemi on rogoz cukrowy/ porzeżá ná człónki y tłuká BielKron 276v, 276v [2 r.]; Ferula, Chróst/ dębicá/ krzewie álbo pálicá wiele człónkow álbo fęków [!] máyąca Mącz 125a; Clavicula – Członek od ktorego fzie wiąze zito, latorofzl winną albo łzczepową. Calep 205a; Geniculum – Członek w dzblie ftąw. Calep 450b.

W przen (1) : Gradus cognationis, Człónki pokolenia. Mącz 147c.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (6) : Membrum. Członek. Murm 48; Mymer¹ 22v; Membro, Stáwiam wéfpótek człónki. Mącz 215a, 17a; Artus – Tzłónki. Calep 100a; Articularis – człónkom przinalezacy. Calep 100a.

Synonimy: **1.** część; **c.** przegub, staw; **e.** korzeń, łono, przyrodzenie; **2.** krześcijanin, obywatel, stan, wierny; **3.** sztuka; **4.** artykuł, część, rozdział.